

KOLONİ DEVRİ ANADOLU'SUNDA, TARİHİ VE SOSYAL OLAYLARIN ASURLU TÜCCARLAR TARAFINDAN TARİHLEME OLARAK KULLANILIŞI

Araş. Gör. Salih ÇEÇEN

M.Ö. + 2000 li yıllarda, Anadolu'ya ticari gaye ile gelen ve Anadolu'nun yazılı devreye girmesini sağlayan Asurlu tüccarlardan, elimize binlerce vesika geçmiştir. Bu belgeler, genellikle ticarî ve iktisadî konuları ihtiva etmekte olup, Anadolu'nun siyâsî târihi ve sosyal yapısı ile doğrudan ilgili olanlarının sayısı, oldukça sınırlıdır.

Asurlular, kendi ticarî faaliyetlerini etkilemediği sürece, vesikalarında Anadolu'nun siyâsî ve târihî-sosyal olaylarına yer vermemişlerdir. Tüccarlar belgelerde, târihleme olarak "lîmum", "warhum", "hamustum" adları ile ziraî tâbirleri ve yerli tanrı adlarını kullanmışlardır.

Şimdi, yukarıda bahsettiğim târihleme şekillerinden farklı, aynı zamanda Anadolu târihî ve sosyal olaylarına ışık tutacak yeni belgeler sunmak istiyorum:

I. BELGE: Bu vesikada, Kaniş Kralı Labarsa'nın kral olduğu yılın 1. Asurlu tüccarlar tarafından, târihleme olarak kullanılması açıkça görülmektedir. Bu belgenin x+5. satırlarında "imimi Labarsa rubâütam işbutuni kaspam ilqîü" (= Labarsa'nın krallığı ele geçirmesinden itibaren parayı (borç olarak) aldılar) cümlesi geçmekte ve bu cümleden, Labarsa'nın II. tabakaya târihlenen bir devrede Kanis'te kral olduğu anlaşılmaktadır.

II. BELGE: Bu vesika da Anadolu'daki bir târihî olay ile ilgilidir. Masraf ve borçlu olan şahıslarla ilgili malzemenin liste hâlinde sunulduğu bu metnin 10-15. satırları Anadolu târihî ve siyâsî yapısı bakımından bizce çok önemli mesajlar verir niteliktedir. Bu belge, Kaniş şehrinde savaşların olduğunu ve Asurluların bunu bir târihleme şekli olarak kaydettiklerini bize açıkça göstermektedir.

Şimdi, önce metnin tamamının transkripsiyon ve tercümesini vermek ve arkasından yorum getirmek istiyorum:

Kt n/k 1429

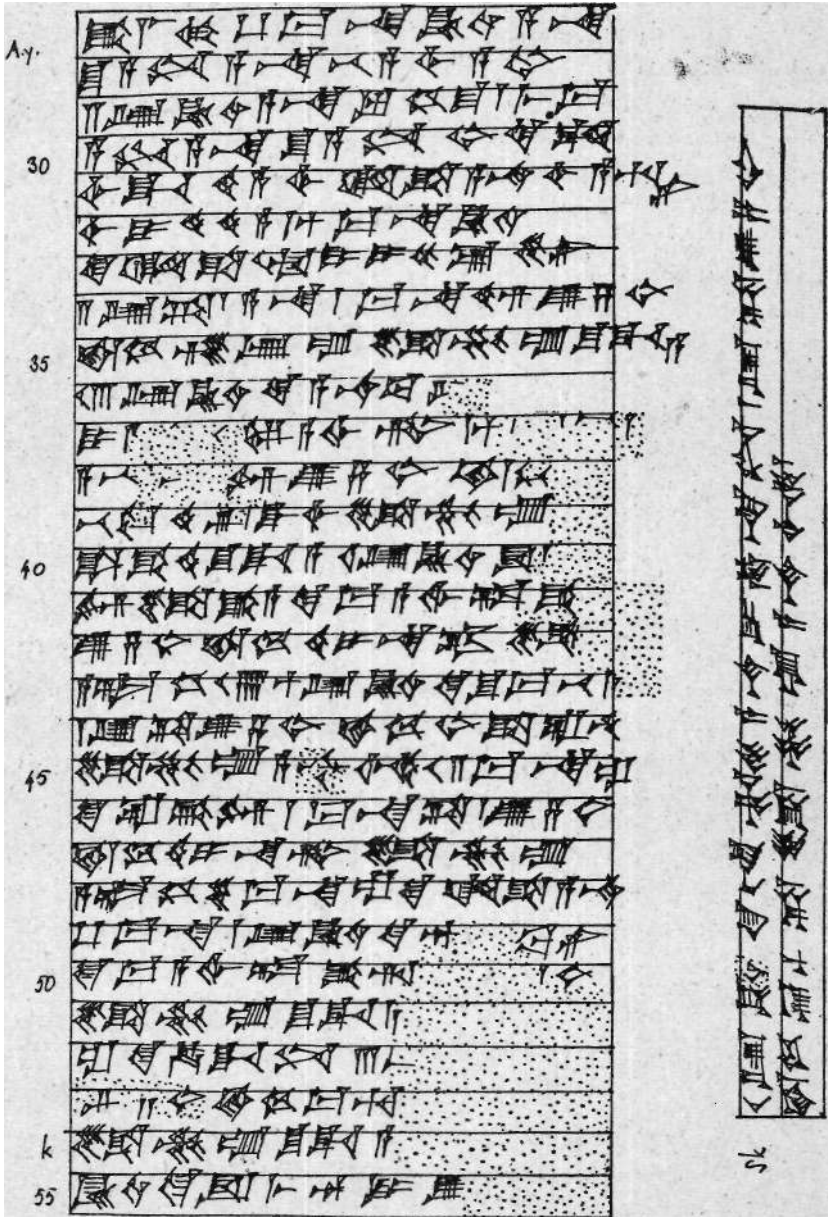
- Ö. . 40 ma-na URUDU Ki İS-ba- [..]
 20 ma-na URUDU Ki A-mur-A-s [ur]
 IGI Sa-lim-A-sur 12 GIN KÜ. [..]
 Ki Ba-al-tü-sar DUMU Zu-[..]
- 5 IGI İstar-pi-lâ-ah 5 ma-na URUDU
 Ki Şî-li-İstar 1/3 ma-na
 zi-ga-sa-n ü 1/2 GÎN KÜ. BABBAR
 Ki A-bi-a 5 ma-na URUDU is-tî
 GAL da-a-lim Ha-da- ['. ,]
- 10 2 ma-na URUDU Ki Ha-d[a- ..]
 1 GÎN KÜ. BABBAR Ki Ü-sû-[...]
 10 ma-na URUDU Ki A-Sur-ba-ni
 DUMU Ha-zu-zi-im is-tû
 nu-ku-ra-tinı sa Kâ-ni-is
- 15 1 ma-na. TA şî-ib-tâm û-ş[a -âb]
 IGI Su-ma-bi-a IGI [.]-zi-a
 3 GfN KÜ. BABBAR a-na si-a-ma-tim
 a-na A-ba-tim a-din ü 1 GÎN KÜ. BABBAR
 a-na UDUB^{HI}-su a-din-sum IGI Sa-lim-A-sur
- 20 1 ma-na KÜ. BABBAR ni-is-ha-sû DIRIG
 sa-du-a-sû sa-bu a-na sa ki-ma
 i-a-ti 7 1/2 GÎN KÜ. BABBAR a-na
 li-mi-im şa KÜ. BABBAR
- . 2 GÎN KÜ. BABBAR se-bu-ul-ti a-na
- 25 sa ki-ma i-a-ti 1 1/2 GÎN KÜ. BABBAR
 a-na ma-Jia-tî-a 1 GÎN KÜ. BABBAR a-na
- . . Kâ-lâ-mur/Jur 1/3 ma-na KÜ. BABBAR a-na
 Su-A-nim a-na be-a[^]-lim a-din
 2 GÎN KÜ. BABBAR a-na UDUP-su mi-ma

- 30 a-nim a-na SurA-nim âp-qi-id
 IGI Da-di-a IGI Puzur₄ -A-sur IGI A-bu-ni
 IGI DUMU Di-di-a 1 1/2 ma-na KÛ. BABBAR
 Ki PUZUR₄ -İStar DUMU İ-di-Su-en₆
 2 GÎN. TA a-na 1 ma-na-im û-şa-âb
- 35 ITU. 1. KAM Şi-ib-um -mu-um Su-da-a
 13 GÎN KÛ. BABBAR Ki A-sur-ba-n [i]
 DUMU A-[sur-b]e-el-a-wa-tim 1 1/2 GÎN. TA
 a-n [a ma-na] im u-şa-âb ITU. KAM
 be-el-tî-E. GAL^{lim} li-mu-um
- 40 sa qâ-tî Su-da-a 11 GÎN KÛ. BABBAR İS-[ti]
 İm-li-kâ-a ki-ma a-wa-at kâ-[ri-im]
 u-şa-âb ITU. KAM Ti-i-na-tum li-[mu-um]
 A-al-DÜG 19 1/2 GÎN KÛ. BABBAR Ki Su-ma-bi₄-a
 1 GÎN. TA u-şa-âb ITU. KAM Ab-Şa-ra-nu
- 45 li-mu-um A-Sur-SIG₅ 12 ma-na URUDU
 Ki Ra-bi-im 1 ma-na. TA u-şa-âb
 ITU. 1. KAM Tî-i-na-tim li-mu-um
 A-al-DÜG 50 ma-na URUDU Ki Puzur₄ -A-iur
 1/3 ma-na 1 GÎN KÛ. BABBAR Ki d[.]-ba-ni
- 50 ki-ma a-wa-at kâ-ri-im u-şa-âb
 li-mu-um Su-da-a [.] mâ-na
 URUDU Ki ga-da-nim 3 [.....]
 u-şa-âb ITU. KAM Ma-bu-[ur-DINGIR]
- k. li-mu-um Su-da-a [.....]
- 55 KÛ. BABBAR Ki İİ-me-DINGIR DUMU Ü- [...]
- s.k. 10 GÎN KÛ. BABBAR Ki En-nam-A-sur DUMU Ha-
 na-nim 1 GÎN. TA û-şa-âb
 ITU. 1. KAM Kân-bar-ta li-mu-um A-sur-SIG₅

Kt n/k 1429

5
 10
 15
 20
 25
 k.

This image shows a fragment of an ancient manuscript, likely from the Hittite or Hurrian languages, given the cuneiform script. The fragment consists of 25 lines of text. The characters are arranged in a regular grid, typical of cuneiform writing. The right edge of the fragment is irregular, suggesting it was part of a larger document. On the left side, there are numerical markers: '5', '10', '15', '20', '25', and 'k.', which likely correspond to line numbers or specific sections of the text. On the right side, there are some larger, more prominent characters, possibly indicating the end of a section or a specific marker.

(1) 40 bakır îsba-[. .] iledir. (2) 20 mina bakır Amur-Assur iledir. (3-4) Sallim-Assur'un huzurunda. 12 seqel gümüş Zu-[..]'nın oğlu Baltasar iledir. (5-9) İstar-pilah'ın huzurunda. 5 mina bakır Şilli-İstar iledir. 1/3 mina "zigasarrum" ve 1/2 seqel gümüş Abija iledir. 5 mina bakır istihbarat şefi Hada [. .] iledir. (10) 2 mina bakır Hada [..] iledir. (11) 1 seqel gümüş Usu[. . .] iledir. (12-15) 10 mina bakır Hazuzum'un oğlu Assur-bani iledir. Kaniş savaşından itibaren birer mina faizi ilâve edecek. (16) Sumi-abiia'nın huzurunda, [.] zija'nın huzurunda. (17-19) 3 seqel gümüşü satın almak için Abâtum'a verdim ve 1 seqel gümüşü, ona koyunları için verdim. Sallim-Assur'un huzurunda. (20-23) 1 mina gümüşün "nishâtum"u ilâve edilmiş "saddu'âtum"u da doyurulmuştur. Benim temsilcime 7 1/2 seqel gümüşü, gümüşün "limum"u olarak (verdim). (24-28) 2 seqel gönderme parasını vekilime, 11/2 seqel gümüşü halama, 1 seqel gümüşü Kalam/hur'a, 1/3 mina gümüşü de Su-Anum'a kendi hesabına tasarruf etmesi için verdim. (29-30) 2 seqel gümüşü, ona koyunları için (olmak üzere), bunların hepsini Sü-Ânum'a teslim ettim. (31) Dadija'nın huzurunda, Puzur-Assur'un huzurunda, Ahunu'nun huzurunda, (32-34) Didiia'nın oğlunun huzurunda. 1 1/2 mina gümüş, İddin-Sü'en'in oğlu Puzur-İstar iledir. 1 minaya ikişer seqeli (faiz olarak) ilâve edecek. (35) Şib'um ayı, Sudâa'nın "lîmum"u. (36-38) 13 seqel gümüş As [sur-bel]-awâtım'in oğlu Assur-bani iledir. 1 [min]aya birer buçukar seqel (faizi) ilâve edecek. Belti-ekallim ayı, Sudâa'nın vekilinin lîmum"u. (38-43) 11 seqel gümüş İmlik-Ea iledir. Kârum'un hükmü gereğince (birer buçuk seqel faizi) ilâve edecek. Ti'înatum ayı, Âl-tâb'ın "limum"u. (43-45) 19 1/2 seqel gümüş, Sumi abija iledir. Birer seqel (faizi) ilâve edecek. Ab-sarrânu ayı, Assur-damiq'ın "limum"u. (45-48) 12 mina bakır Rabüm iledir. Birer mina (faizi) ilâve edecek. Ti'înatum ayı, Al-tâb'ın "limum"u. 50 mina bakır Puzur-Assur iledir. (49) 1/3 mina 1 seqel gümüş ^d[..]-bani iledir. (50) Kârum'un hükmü gereğince (birer buçuk seqel faizi) ilâve edecek. (51-54) Sudâa'nın "lîmum"u. X mina bakır Hadânum iledir. 3+x seqel (faizi) ilâve edecek. Mah [hur-ili] ayı, Sudâa'nın "lînum"u, [...] (55) gümüş U [.. ..]'nın oğlu İsme-ilum iledir. (56) 10 seqel gümüş Hanânum'un oğlu Ennam-Assur iledir. Birer seqel (faizi) ilâve edecek. (57) Kanbarta ayı, Assur-damiq'ın "lîmum"u.

7. satır: "zigasarru" kelimesi "yabancı kelime; mal, ahp-satılan şey" anlamları ile CAD Z, s. 108 ada verilmiştir. Bu kelimeyi Bilgiç, Apellatifler, s. 62'de ele alarak işlemiş ve bu kelimenin "bir madde" olabileceğini kaydetmiştir. Bizim metnimizde de ağırlığı ile ifade edilen bu kelime bir mal veya bir madde gibi görülmektedir.

9. satır: "rabî dajîâlim" (= istihbarat şefi) anlamına gelmektedir. (CAD D, s. 28; AHw, s. 150). Eski Asur Devri vesikalarında ilk defa görülen bu meslek adı, Yeni Asur belgelerinde çok sık geçmektedir.

Yukarıda transkripsiyon ve tercümesini verdiğimiz belgenin 12-15. satırlarında "10 ma-na URUDU Ki A-sur-ba-ni DUMU Ha-zu-zi-im is-tü nu-ku-ra-tim sa Kâ-ni-ii 1 ma-na-TA şî-ib-tâm û-ş [a-âb]" (= 10 mina bakır Hazuzum'un oğlu Assur-bani ile dir. Kaniş savaşından itibaren birer mina faizi ilâve edefcek[.] cümlesi geçmekte olup, bu bilgiler bizim için çok dikkate değer görülmektedir. Kaniş'te meydana gelen savaşlar, Asurlu tüccarları direkt etkilemiş ve bu olayı vesikalarında kayda geçirmek mecburiyetinde kalmışlardır. Bu siyasî olay, metinde geçen "lîmum" adları sayesinde tarafımızdan II. tabakaya târihlenmektedir. II. tabaka belgelerinde şimdiye kadar yalnızca, yerli Kaniş Kralı olarak Labarsa'nın adı geçmektedir. Biz, Kaniş'te meydana gelen savaşların Labarsa'nın Kaniş Krallığını ele geçirdiği devre ile aynı olabileceği kanaatini ve iddiasını ortaya atmak istiyoruz.

III. BELGE: Üçüncü belgemiz, Piurushattum şehrinde meydana gelen bir salgın (veba) hastalık ile ilgilidir. Adı geçen hastalık, yine Asurlu tüccarlar tarafından bir târihleme olarak kullanılmıştır. Kaniş Kârumu Kararı olan bu metinde, Ennum-Assur adlı tüccar, diğer bir Asurlu tüccar olan Assur-masûi'ye hitap ederek kendisine âit malların ve faizlerinin kendisine ödenmesini istemektedir. Assur-masû ise, bu konu ile ilgili belgenin kendisine gönderilmesini talep etmektedir. Assur-masûi ondan şehrin bu konudaki kararını göstermesi durumunda bunları ödeyeceğini belirtmektedir. Ayrıca, Prushattum'da meydana gelmiş olan veba salgını da bir târihleme olarak Asurlularca kullanılmıştır.

Kt n/k 1339

Öly. En-um-A-sûr a-na
 A-sûr-ma-sû-i
 iş-ba-at-ni-a-tî-ma
 um-ma En-um-A-sûr-ma
 5 a-na A-sûr-ma-sû-i-ma
 2 GÜ 10 ma-na AN.MA
 11 ku-ta-ni ü 1 ANSE
 şa-la-ma-am mi-ma a-nim
 a-bu-kâ iş-ba-at

- 10 is-tuymu-ta-ni
 sa Pu-ru-us-lja-tim
 4 GÎN. TA AN. NA 1/2 ma-na. TA
 TÛGHI.A i-ta-at-lâm
 i-ta-di-nu û-la a-wi-lum
- 15 ha-al-pu-um
 . a-na-ku a-na AN. NA^{kl}-a
 6 GÎN. TA 1/2 ma-na. TA
 . . a-na TÛGHT.A
 se-sî-ma u- la KÛ. BABBAR
 u şî-ba-sû u-la
 KÛ. BABBAR u {ja-ra-na-ti-su
 20 di-nam um-ma A-sur-ma-su-i- [ma]
 tup-pâ-am sa di-in
 al-lim^{kl} sa tu-kâ-lu
 se-şî-a- ı ma-Ia
 tup-pi-im sa di-in a-lim^{kl}
- 25 lu AN.NA la-pi-it
 lu KÛ. BABBAR u şî-ba-sû
 la-pi-it lâ-ds-me-ma
 a m -la di-in al-lim^{kl}
 a-da-na-kunı
- 30 ki-la-la-su-nu-ma
 sa ni-is a-lim^{kl} uz-na-ti-ni
 il₅-pu-tu
 kâ-ru-um i-dî-ni-a-tî-ma IGI GÎR
 sa A-sur si-bu-ti-ni ni-di-in IGI A-sur-ba-nı
 s.k.35 IGI DÛG-si-la-A-Sur DUMU A-li-li

Kt n/k 1339

ö.y.

𐤀𐤆𐤌𐤏𐤊𐤍𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

5.

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

10.

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

15.

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

k.

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

𐤏𐤕𐤏𐤔𐤐𐤗𐤔𐤏𐤕

A.y.   𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁

20.   𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁

25.   𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁

30.   𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁

k   𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁

sk. 35   𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
             𐤀𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁

(1-5) Ennum-Assur, Assur-masüi'den dolayı bizleri yakaladı ve Ennum Assur, Assur-masüi'ye şöyle diyor: (6-9) 2 biltum 10 mina kalayı, 11 kutânu (cinsi kumaşı) ve 1 siyah eşeği, bütün bunları senin baban ele geçirdi. (10-15) Purushattum'daki veba salgınından itibaren kalayı 4'er seqel üzerinde, kumaşları 1/2 minadan peşinat olarak veriyorlar. Ben mel'un biri değilim. (16-22) Kalayım için 6 seqel üzerinden, kumaşlar için 1/2 minadan (parayı) çıkart ve ya parayı ve faizini, yahut da parayı ve onun yolluğunu bana ver! Assur-masüi şöyle diyor: (23-29) Senin alıkoyduğun şehrin kararı ile ilgili mektubu çıkarttır ve şehrin karar belgesine göre hem kalayı kaydetmiştir hem de gümüşü ve onun faizini kaydetmiştir. Ben duyayım ve (30-31) şehrin kararına göre sana vereceğim. (32-37) Şehrin yeminini yapmış olan onların her ikisi kulaklarımıza dokundu. Kaydettiler. Kârum dâiresi bizler için (kararı) verdi. Assur'un kılıcının huzurunda biz şahitlik verdik. Assur-bani'nin huzurunda, Alili'nin oğlu Tâb-şila-Assur'un huzurunda..

10-11. satır: "istu mütâni sa Purushattim " (—Purushattam'daki salgın)

Adı geçen vesikanın 10-14. satırlarında "istu mutâni sa Purushattim 4 GÎN. TA AN. NA 1/2 ma-na-TA TUG^{H1.A} i-ta-at-lâm i-ta-di-nu " (— Purushattum'daki salgın (veba) hastalıktan itibaren, kalayı dörder seqel üzerinden, kumaşları yarımşar minadan peşinat olarak veriyorlar) cümlesi ile, Asurlu tüccarlar bu hastalıktan, yerliler gibi nasiplerini almışlar ve çok etkilendikleri bir zaman olduğu için, bu olayı da târihleme olarak vesikalarında kaydetmişlerdir. Bu belge, bize Purushattum'da hijyenik şartların Koloni Devri'nde hiç de iç açıcı olmadığını ve toplu ölümlerin meydana geldiğini açıkça göstermektedir.

Sonuç olarak, Asurlu tüccarlar tarafından târihleme olarak kullanılan bu vesikalar bize Anadolu'nun târihi ve sosyal üç olayını öğrenme imkânı vermektedir. Bu tür vesikaların ileriki Kültepe kazdan ve yeni tespit edilmiş ve henüz kazı imkânına kavuşmamış höyükler vasıtasıyla çoğalacağına inanıyor ve Anadolu'muzun ilk târihi hakkında yeni yeni bilgiler alacağımızı ümit ediyoruz.